

ЕКОЛОГІЧНА СТЕЖКА “ЗАЧАРОВАНА ОСІНЬ” ТЕРИТОРІЄЮ ПАРКУ-ПАМ’ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА “НИВКИ”

У статті досліджено зміст оздоровчої та рекреаційної діяльності в межах парку-пам’ятки садово-паркового мистецтва “Нивки”. Запропоновано проект екологічної стежки “Зачарована осінь”

In the article the content of heath-related and recreation activity in park-sight of landscaping art “Nivki” were analysed. The project of the ecotour «Charmed autumn».

Вступ. Екологічна стежка – це спеціально обладнаний маршрут, що проходить через різні екологічні системи та інші природні об’єкти, архітектурні пам’ятники, що мають естетичну, природоохоронну та історичну цінність, господарські ділянки та інше. Організація екологічної стежки – одна з форм виховання екологічного мислення і світогляду. За допомогою таких стежок поглиблюються і поширюються знання екскурсантів про природу (рослинний і тваринний світ, геологічну будову місцевості та інше), удосконалюється розуміння закономірностей біологічних і інших природних процесів. Це підвищує відповідальність людей за збереження навколишнього середовища, сприяючи вихованню почуття любові до рідної природи, до своєї Батьківщини.

Постановка наукової проблеми. Екологічна стежка “Зачарована осінь” прокладена на території парку-пам’ятки садово-паркового мистецтва “Нивки”. Це лінійний (починається в одному, а закінчується в іншому географічному пункті) місцевого значення маршрут. Довжина маршруту складає 6 480 м, триває екскурсія 3 години. Маршрут прокладений таким чином, щоб оглянути найбільш атрактивні місцевості парку і складається з 10 оглядових точок, які послідовно поєднанні між собою. Проведення екскурсій екологічною стежиною можливо цілорічно, але найбільш привабливо парк виглядає в осінню пору.

Екостежка розрахована на 15-20 екскурсантів віком 8-12 років. Метою її створення є реалізація цілого ряду завдань комплексного виховання дітей шкільного віку, зокрема вони: отримують та вдосконалюють знання про рідний край, місцевість; вивчають об’єкти і явища в самій природі; ознайомлюються з видами рослин і тварин, яких зустрічають на шляху проходження маршруту; з’ясовують шляхи впливу людини на довкілля; накопичують досвід оцінювання характеру і результатів взаємодії людини і природи; оволодівають навичками екологічно грамотної поведінки в природному середовищі; розвивають уміння пропагувати ідеї охорони природи серед однолітків та населення. Екостежка може бути місцем проведення екологічних вікторин та фестивалів.

Було здійснене невелике дослідження для того, щоб виявити

наявність або відсутність аналогічних екологічних стежок як на території України, так і в інших країнах світу. Слід зауважити, що в Україні існує практика створення екомаршрутів, маршрутів спортивного орієнтування, пізнавальних екскурсійних маршрутів в межах міських парків, зокрема вже існуючі маршрути на території парку Нивки, Дубки, Феофанія, планується створення маршрутів в парках над Дніпром. Та все ж більшість маршрутів екологічного спрямування прокладається в межах національних природних парків України (Світязянка, Лісова пісня в Шацькому НПП; с. Княгиня – ур. “Чорні млаки” – турбаза “Дубовий Гай” та “Дубовий Гай” – г. Голаня в Ужанському НПП; Стежка Довбуша, Кам’янка, на г. Говерлу в Карпатському НПП; Коропівське городище, Козача гора, Алано-болгарське городище біля с. Суха Гомольша в НПП “Гомільшанські ліси” та інші.)

Щодо країн Європи, Північної Америки, Африки та країн решти континентів, то у них немає такого поняття як екологічна стежка або екологічний маршрут, натомість використовуються поняття *eco tours*, *outdoor tourism*, *active tourism*, *ecotourism*, хоча смислове навантаження практично рівноцінне. В цих країнах екотуристичні подорожі здійснюються в межах національних природних парків (Yellowstone National Park, Glacier National Park, Grand Canyon National Park – США; Національний парк Баварський ліс, Національний парк Ейфель – Німеччина; Національний природний парк Абіску – Швеція; Бали Барат – Індонезія; Кіштвар, Нанда-Деві – Індія; Національний парк Гори Симен, Національний парк Нечісар - Ефіопія), ботанічних садів (ботанічний сад Північно-Західного Університету – Філіппіни; Національному ботанічному саду Кандашуй – М’янма), в міських парках та зелених зонах спеціалізованих маршрутів не створюється. Даний вид рекреації більш поширений в державах з екзотичними та унікальними природними умовами і теплим кліматом.

Актуальність організації екологічних стежок на території міських парків на сьогодні полягає в тому, що вони є чи не єдиним дієвим механізмом забезпечення середовищевідтворюючих та урбокоміенсаційних потреб міських мешканців та найбільш доступною масовою формою екологічної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Під час розробки екологічної стежини використовувалися праці вітчизняних та російських географів, екологів – Дмитрук О.Ю. “Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу”; Кекушев В.П., Сергеев В.П., Степаницкий В.Б. “Основы менеджмента экологического туризма”; Русев И. Т. “Основы екотуризма”; Храбовченко В.В. “Экологический туризм”. Велика кількість зарубіжних авторів присвячує свої праці саме екологічній тематиці, зокрема Девід Феннел “Екотуризм”; Марта Хані “Екотуризм та сталий розвиток”; Девід Ньюсом “Туризм в межах природних територій” тощо. В даних роботах розкривається питання необхідності екологічної освіти та просвіти населення, створення екологічних маршрутів(турів).

Також досліджувалися і наукові публікації в періодичних виданнях, слід виділити наступні – Михайлової О.А., “Проблеми і перспективи розвитку екологічного туризму в Україні”, Голод А.П “Перспективи розвитку екотуризму: природоохоронні території та історико-культурна спадщина”.

Невивчені сторони дослідження. На основі попереднього аналізу можна визначити такі малодосліджені аспекти поставленої проблеми: недостатня кількість україномовної та російськомовної спеціалізованої літератури; нестача висококваліфікованих фахівців в сфері екотуризму(менеджерів, екскурсоводів тощо); не достатня кількість екологічних маршрутів в парках та зелених зонах міст; відсутність загальнодоступної інформації(текстової, картографічної) про наявні екомаршрути в містах України; відсутність умов для введення в експлуатацію екостежок зелених зон міста; недостатня екологічна освіченість населення України.

Отже, наведені вище аспекти визначили подальшу мету і завдання нашої роботи.

Мета роботи. Сухомлинський В.О. стверджував “сама по собі природа не розвиває і не виховує. Залишивши дитину наодинці з нею, годі сподіватись, що вона під впливом навколишнього середовища стане розумною, глибоко морально, непримиренною до зла”. Тож метою роботи є формування у дітей навичок екологічно грамотної поведінки в природному середовищі; формування знань, навичок, переконань спрямованих на вирішення одного з найгуманніших завдань сучасності – збереження довкілля, у якому живе людина; формування розуміння естетичної цінності природи.

До *головних завдань* дослідження відносимо: розробка екологічної стежки на території парк-пам’ятки садово-паркового мистецтва “Нивки”; залучення зелених зон міст до екотуристичної діяльності; оволодіння навичками екологічно грамотної поведінки в природному середовищі; розвиток умінь пропагувати ідеї охорони природи серед однолітків та населення; отримання та вдосконалення знань про природу, історію рідного краю, місцевості.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося вище екологічна стежка “Зачарована осінь” прокладена на території парку-пам’ятки садово-паркового мистецтва “Нивки”, її довжина складає 6 480 м, триває екскурсія 3 години. Маршрут прокладений на основі 10 оглядових точок, які послідовно поєднанні між собою. Екологічна стежина розроблена для дітей молодшого та середнього шкільного віку(8-13 років) учнів шкіл мікрорайону Нивки (№73, 154, 82). Парк, де прокладений маршрут, розташований біля чудової транспортної розв’язки, поблизу станцій метро Нивки та Берестейська. До початкової точки маршруту для учнів шкіл можна дістатися пішки, всім охочим відпочити найзручніше добратися метро, тролейбусом (№7, 5), маршрутним таксі.

Подорож осінніми стежками парку починається з його західної частини – центрального входу, де відпочиваючих вітає веселий козак –

символ парку Нивки(оглядова точка №1). В цій частині парку ми відвідаємо ще 4 оглядових точки. Другою оглядовою точкою є об'єкт, який відзначається унікальністю не лише в Києві, але і в межах України – Музей циркового мистецтва. Він є першим та єдиним музеєм такого роду в Україні. Відкриття даного музею в Києві відбулося 21 травня 2007 р. На сьогоднішній день музей циркового мистецтва в Києві має в своєму розпорядженні достатньо вагому колекцію, яка нараховує більше 2 тисяч експонатів. Експозиція постійно розширюється, що здійснюється як за рахунок придбань, так й за рахунок предметів, переданих в дар цирковими династіями, колекціонерами й просто поціновувачами циркового мистецтва.

Третьою точкою маршруту являється облаштований дитячий майданчик з казковим змієм навколо якого завжди юрбляться діти, в даліні майданчику є моторошний барліг ведмедя, а взимку на цих схилах влаштовуються справжні снігові траси для санчат. Далі наша прогулянка веде нас до Зеленого театру(оглядова точка №4). Його споруджено у 1958 році на основі проекту архітектора В.І.Чуприна, розрахований театр на 2700 місць. Нажаль на сьогоднішній день він не функціонує, хоча це чудова альтернатива актовим залам для проведення свят школярами з найближчих шкіл.

Наступний пункт мандрівки – алея з вже жовтококих красунь беріз вздовж ставка Джерельне, які замріяно вдивляються в воду. На березі ставка облаштовані лавки, які у вихідний день переповнені відпочиваючими. З лівої сторони розташовані ігрові центри, де розважаються як дорослі, так і діти. Західна частина парку закінчується умовною межею – залізничною станцією Рубежівське. Отже, переходимо залізничні колії і потрапляємо до другої частини парку – східної. Ця частина нинішнього парку Нивки розміщується на місці колишнього хутора Васильчики. У ХІХ столітті недалеко від дороги знаходилися декілька хуторів. У 1859 році за наказом Олександра ІІ територію цих хуторів було віддано в користування київському генерал-губернатору І.І. Васильчикову, яка охоплювала територію в 55 десятин землі. Пізніше, після смерті генерал-губернатора, з легкої руки його вдови Катерини Олексіївни, яка займалася благодійною діяльністю, дача була віддана Свято-Троїцькому монастирю на Звіринці.

Прогулюючись даною частиною парку помітно, що рельєф місцевості горбистий, значну частину парку займають штучно створені, а також поширені самосівом насадження білої акації (вона переважає на площі 3,75 га) та клена сріблястого (0,9 га), також більшу площу парку займають лісові насадження – близько 30 га. Збереглися вікові дерева граба, дуба, різних видів липи, клена, горіха. Зустрічаються сосна звичайна, ясен звичайний, береза повисла, бук лісовий, бархат амурський, горіх волоський, сірий та чорний, осика, тополі різних видів, церцис канадський (іудине дерево), абрикос, вишня, яблуня, груша, слива, черешня, обліпіха. З чагарників зустрічаються агрус, аморфа, барбарис,

бузок звичайний, чубушник, сніжноягідник білий, ялина канадська карликової форми, види спіреї та троянд. Загалом в парку росте близько 90 видів і форм дерев і кущів. У парку прокладена мережа доріжок, збудовані дитячі і спортивні майданчики, атракціони, він є місцем масового відпочинку киян.

В східній частині парку ми відвідаємо такі оглядові точки як два ставки(оглядовий пункт №6 та №7). Територією парку протікає річка Сирець, вона утворює декілька джерел, деякі з них питні, особливо славиться своєю чистою питною водою джерело на північному сході від другого ставка (оглядовий пункт №8). Не можливо проминути пам'ятку історії – урядову дачу Хрущова(оглядовий пункт №9), яка являє собою похмуру бетонну двоповерхову будівлю, з ганком та терасами, з розбитими вікнами, дверима, обмальованими стінами. З часом будівля стала обростати страшними легендами. Говорили, що, коли один з його “пожилців”, партійний керівник 1930-х років, дізнався про те, що за ним приїхали представники “компетентних органів” з метою його заарештувати, він застрелив свою дружину і дочку, а потім і себе - і все це в самій будівлі дачі.

Кінцевою точкою маршруту (оглядовий пункт №10) є пам'ятник Д.С. Коротченку. Партійний і державний діяч Д.С. Коротченко був останнім високопоставленим мешканцем спецдачі. У 1974 році йому був встановлений пам'ятник біля входу в парк. Зараз територія поблизу пам'ятника чудово доглянута, на центрі площі розташована клумба, яка влітку радує око кожного перехожого, по обидва боки площі розташовані лавки. На цьому закінчуємо нашу мандрівку, сподіваюся Ви отримаєте задоволення від його проходження, дізнаєтесь нові відомості про історію формування місцевості, її природні особливості, зрозумієте необхідність збереження природних багатств та внесете свій вклад у цей процес виконанням простих правил поведінки в природному середовищі.

Висновки. Актуальність організації екологічних стежок на території міських парків на сьогодні полягає: вони є чи не єдиним дієвим механізмом забезпечення середовищевідтворюючих та урбокоміенсаційних потреб міських мешканців; початкова ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань; є найбільш доступною масовою формою рекреаційної діяльності; сприяє залученню міських парків до екотуристичної діяльності; є найбільш сприятливою формою екологічної освіти та просвіти населення. Серед пріоритетних напрямків подальших досліджень слід зазначити: розробку мережі екостежок для різних вікових груп екскурсантів; залучення школярів та місцевого населення мікрорайону до процесу благоустрою парку; проведення екологічних вікторин, акцій тощо. Для оптимального функціонування маршруту необхідно окреслити систему його моніторингу. Дана стежина функціонує цілорічно, з максимумом в осінній період(початок вересня – кінець жовтня), весь маршрут прокладений по асфальтованим доріжкам, що зменшує

антропогенне навантаження на природне середовище. Отже, екологічний маршрут рекомендується для використання у шкільній краєзнавчій роботі.

1. Дмитрук О.Ю. *Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу* Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2004. - 192 с.;
2. Кекушев В.П., Сергеев В.П., Степаницкий В.Б. *Основы менеджмента экологического туризма* Учебное пособие. - М.: Издательство МНЭПУ, 2001. - 60 с.;
3. Льюис В., Тильден Ф. *Интерпретация для посетителей парков*. Пер. с англ. Иркутск: Изд-во Ирк. ун-та, 1996.
4. *Методические рекомендации по оформлению экологических и научных троп на ООПТ г. Москвы*. М.: изд. Департамента природопользования и охраны окружающей среды г. Москвы, 2004.
5. Храбовченко В.В. *Экологический туризм* Учебно-методическое пособие. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 208 с. ;
6. Чиждова В.П., Добров А.В., Захлебный А.Н. *Учебные тропы природы*. – М.: Агропромиздат, 1989. – 159 с.
7. *Ecotourism and introduction* / David A. Fennell. ROUTLEDGE 1999. 315 p.
8. *Ecotourism and Sustainable Development, 2nd edition* By Martha Honey Island Press : Washington, DC, 2008, 551 p;
9. *Natural area tourism : ecology, impacts, and management* / David Newsome, Susan A. Moore, and Ross K. Dowling.